

Демченко О.П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О.П.Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. - Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137-143.

УДК373.2/.3.015.3:159.928.22

d_elena_pr@ukr.net

О.П. Демченко, Вінниця, Україна,

O.P.Demchenko, Vinnitsa, Ukraine

**ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТЬ
«ОБДАРОВАНА ДИТИНА» І «ДИТЯЧА ОБДАРОВАНІСТЬ»
У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Постановка проблеми. В останні десятиліття в низці розвинених країн світу формується система спеціальної підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи з талановитими й обдарованими дітьми, які проявляють неординарні здібності в різних видах діяльності, нестандартно мислять і відрізняються оригінальними способами вирішення завдань.

В Україні допоки прослідковується низка проблем у професійній освіті педагогів, умотивованих і здатних до роботи з обдарованими дітьми. Основою становлення компетентності таких учителів має стати сучасна теорія обдарованості, яка буде творчо трансформована ними в процесі ідентифікації проявів обдарованості в дітей і створення сприятливих умов для розгортання індивідуальних потенціалів здібних і талановитих учнів.

Однак професійно-педагогічні знання, яких набувають майбутні фахівці психолого-педагогічного профілю, частково враховують специфіку роботи з обдарованими дітьми і лише імпліцитно представлені в змісті дисциплін, які вивчають студенти. Вища школа переважно орієнтує майбутніх педагогів на роботу з дітьми, в яких рівень задатків і здібностей знаходиться на умовній

віковій нормі; та лише перманентно готує до роботи з обдарованими особистостями.

Аналіз попередніх досліджень. Узагальнення психолого-педагогічного масиву, який включає як праці окремих дослідників, так і результати експериментування наукових колективів, присвячених проблемі обдарованості, виявив дві важливі тенденції. З одного боку, дослідження вчених (О.Антонова, М.Баграмянц, М.Івлєва, В.Іноземцев, О.Матюшкін, Н.Пінчук та ін.) спрямовуються на *впорядкування, узагальнення і систематизацію наявних концепцій і підходів до пояснення феномену обдарованості, виділяють етапи, напрями, головні тенденції в його розробці та окреслюють малодосліджені й дискусійні аспекти.* З другого боку, в сучасному психологічному дискурсі *започатковані експериментування в нових наукових ракурсах, серед яких:*

– пояснення обдарованості як асинхронного розвитку (О.Бєвз, Л.Виготський, К.Домбровський, Н.Поморцев, Р. Семенова, Дж.Террассьє, А.Роупер, Н.Сельдінська, Л.Сільверман, Є. Столбова, Н. Теличко, С. Цветкова, Л.Холлінгворт та ін.);

– з'ясування вікових особливостей прояву ознак обдарованості (Н.Дружинін, Н.Лейтес, М.Холодна, В.Шадріков та ін.);

– визначення співвідношення когнітивних і особистісних чинників розвитку обдарованості (Г. Айзенк, Д. Гоулман Ке де Врі, Р. Пономарева-Семенова, Є. Худобіна та ін.);

– дослідження соціально-психологічних проблем обдарованих дітей (Ю.Бабаєва, Ю.Гільбух, О.Лосієвська, О.Савенков, Е.Уїтмор, О.Фокіна, Л.Холлінгзуорт, Е.Циганкова, В.Чудновський, О.Щеблановата ін.);

– аналіз труднощів соціалізації й адаптації обдарованих дітей (Н.Завгородня, О.Марінушкіна, А.Мудрик, А.Петровський, Л.Токарева, Л.Туріщева, Г.Френсіс, Л.Холлінгзуорт, О.Щелбанова та ін.);

– вивчення особливих потреб обдарованих учнів у контексті організації інклюзивної освіти (Дж.Галехер, О.Зайцева, І.Демченко, В.Валєтов, Н.Лебєдєв, І.Карповіч, Г.Кіт, А.Колупаєва, Н. Отрох, Г.Тарасенко та ін.);

– розробка шляхів й методик підготовки фахівців до розвитку обдарованості (В.Демченко, С.Маркова, Г.Тригубець, Г.Тарасова, І.Ушатікова, В.Ушмарова, М.Федоров та ін.) тощо.

Постановка проблеми. Не зважаючи на активні розробки в сфері обдарованості, в цій науковій площині спостерігається низка протиріч, зокрема, між: проведенням численних досліджень у сфері обдарованості, з одного боку; та наявністю, нерідко невідповідністю, різних підходів, концепцій, теорій щодо пояснення природи, сутності, структури такого явища, домінуванням когнітивного підходу, з другого боку. До того ж, відзначимо деяку невпорядкованість наукового тезаурусу, оскільки в обігу окрім поняття «обдарованість» використовується декілька його похідних («дитяча обдарованість», «обдарована дитина», «ознаки/прояви обдарованості» і «дитина з проявами обдарованості»), щодо співвідношення яких немає єдиної точки зору.

Мета статті – проаналізувати різні підходи до пояснення базових понять у контексті теорії обдарованості, показати співвідношення та наукову коректність використання дефініцій «обдарована дитина», «дитяча обдарованість» у наукових дослідженнях та освітній практиці.

Виклад основного матеріалу. Словосполучення «обдарована дитина», яке на сьогодні є достатньо вживаним у зарубіжному й вітчизняному психолого-педагогічному тезаурусі, використовується в науковому обігу поряд з терміном «обдарованість» з другої половини ХХ століття. В останні десятиліття відбуваються активні дослідження специфіки прояву обдарованості в дитячі роки, узагальнення яких дозволило сформулювати наступні наукові ремарки.

➤ *Обдарованою вважається дитина, рівень розвитку здібностей якої перевищує умовну вікову норму, завдяки чому вона досягає вищих успіхів порівняно з ровесниками.* Актуальною в українській психолого-педагогічній науці кінця минулого сторіччя є позиція В.Моляка [5] щодо характеристики обдарованої дитини як такої, що вирізняється з-поміж своїх однолітків

яскравими успіхами в досягненні результатів на якісно вищому рівні, який перевищує його певні умовні середні показники.

У «Робочій концепції обдарованості» [11] обдарованою вважається дитина з яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями (з внутрішніми передумовами для таких досягнень) у певному виді діяльності. Автори концепції пропонують розглядати дитячу обдарованість та аспекти її проявів у дитини в конкретний період. У свою чергу Н.Дружинін зазначає, що для обдарованої дитини визначальними є яскраві, очевидні, подекуди видатні досягнення [3, с. 353].

За даними О. Бутова та В.Камишина, обдарованість проявляється у тій чи іншій сфері діяльності або декількох з них у вигляді успішності діяльності, тобто досягнення певних результатів, які можна зазвичай виміряти у якісній або кількісній (показники безпосередньої діяльності або виконання спеціальних діагностичних тестів) мірі [1, с. 5-9].

➤ *Тривалий час основним критерієм для ідентифікації дітей як обдарованих була їхня успішність, що звужувало їх коло до інтелектуально чи академічно високо здібних особистостей. У вітчизняній літературі зустрічаємо підхід, за якого обдарованою вважалася дитина, в якій виявлено ранні прояви здібностей і високий рівень їх розвитку, передусім інтелектуальних. Часто пояснення сутності категорії «обдарована дитина» пов'язувалося з випереджувальним розумовим розвитком і передусім успіхами в навчанні. Так, обдаровані діти – це ті, в кого «у ранньому віці виявляються здібності та здатність до виконання певних видів діяльності. За здібностями обдаровані діти далеко випереджають своїх ровесників. Відчутною ознакою обдарованості дитини є випереджаючий розвиток її інтелекту щодо її віку. [8,с. 107].*

Характеристика обдарованої дитини в такому розумінні була запропонована Департаментом Освіти США і використовується в цій країні на науковому рівні й та в освітньо-виховній практиці. Зокрема, в документі йдеться, що обдаровані та талановиті діти – це діти, яких виявили професійно кваліфіковані особи, і які завдяки надзвичайним здібностям здатні на високу

успішність. Вони потребують особливих освітніх програм, що виходять за межі тих, які надаються звичайною школою, щоб реалізувати їхній внесок у власний розвиток і розвиток суспільства [20].

Акцент на розумовому потенціалові обдарованої дитини та успіхах у навчанні роблять польські вчені. У польському енциклопедичному словнику визначено, що обдарований учень – це «особа, яка характеризується високим рівнем інтелекту (IQ вищий 130), легкістю в навчанні, високими досягненнями в науці, спеціальними здібностями, вищими за середні, широким колом інтересів, сильною мотивацією до науки, а також творчими досягненнями» [19, с. 97].

➤ *Розширення в останні роки кола дітей, яких можна вважати обдарованими.* У зв'язку з цим привертає увагу позиція американських учених, які за основу характеристики такої категорії дітей беруть суттєві досягнення порівняно з іншими представниками своєї вікової групи не лише в навчанні, а і в інших важливих видах діяльності. Так, Б.Кларк [18] вважає, що до кола обдарованих дітей належать ті, хто показує / може показувати високий рівень виконання чого-небудь у якійсь зі сфер діяльності завдяки своєму просунутому й прискореному розвитку. В такому контексті обдарованими вважаються діти, які демонструють високі досягнення в наступних сферах: інтелектуальній, академічних досягнень, творчого і продуктивного мислення, спілкування або лідерства. Відповідно американська наука визначає критерієм обдарованості високі досягнення, які діти можуть проявляти в будь-якому виді діяльності. Хоча в названому підході художні та рухові здібності залишилися поза контекстом пояснення феномену «обдаровані діти» і віднесені до прояву таланту.

У джерелах останніх років до обдарованих/талановитих відносять тих, хто виявляє високий рівень тієї або іншої спеціальної чи загальної обдарованості. До того ж зазначається, що в середньому вік прояву обдарованості в різних сферах неоднаковий: схильність до мистецтва виступає раніше, ніж до наук; в науковій сфері раніше інших формується обдарованість до математики [14,с. 259].

Поділяємо позицію сучасних українських учених, які окреслили коло обдарованих дітей, вказавши конкретні види обдарованості. Зокрема, обдаровані – це діти, які значно випереджають своїх однолітків у розумовому розвитку; діти, які демонструють загальну (здібності до різних галузей діяльності) або спеціальну (музичну, художню, технічну, психомоторну, соціальну тощо) обдарованість [4, с.140].

➤ *Обдарованість дитини вважається її потенціалом, який може бути / не бути реалізованим.* На думку, О. Щєбланової [16], дитяча обдарованість – це потенційні можливості дітей, які будуть реалізовані залежно від багатьох сприятливих чинників, зокрема, соціального оточення. Загальну обдарованість дітей вона пояснює як високий творчий потенціал – єдина та цілісна характеристика дитини, що складається в процесі її психічного розвитку як результат системної взаємодії особистісних властивостей і умов оточення, яка є особливо сприятливою внутрішньою передумовою подальшого розвитку.

У свою чергу, О.Музика [6] наголошує на складності явища обдарованості як інтегрального особистісного утворення і зазначає, що наявні високі вроджені задатки можуть й не перерости в здібності, відповідно – в обдарованість. За переконанням ученого, «обдаровані діти вирізняються з-поміж інших не вродженими задатками, а тим, що вони стали на шлях розвитку обдарованості.

➤ *Дитяча обдарованість є одним з видів вікової обдарованості, який виділено за критерієм віку і може бути тимчасовим явищем.* Термін «вікова обдарованість» був уведений у науковий обіг Н.Лейтесом [10], специфіка якого полягає в тому, що феномен обдарованості визначається особливостями становлення людини в дитинстві, зумовленими саме цим періодом. Він вважає, що перевага терміну «вікова обдарованість», перш за все, в тому, що він має і деяке пояснювальне значення, показуючи, що ознаки обдарованості дитини можуть виникати з можливостей дитинства. Головне ж, застосовуючи термін «вікова обдарованість», учений привернув увагу до того, що дитина має певні вікові характеристики, які не завжди зумовлюють її майбутні особливості.

Зміст дитячої обдарованість як одного з видів обдарованості, на думку Н.Лейтеса [10], полягає у більш високому рівні досягнень дитини в якійсь діяльності порівняно з досягненнями інших дітей цього віку, є складнішим у плані розуміння оточуючими, оскільки «індивідуальне і вікове виступають спільно, в єдності» і «непросто виділити власне індивідуальне, відносно незалежне від вікового».

Дослідник [10] резюмує, що дитяча обдарованість – це не вічний дарунок, а феномен дитинства, який може мати тимчасовий характер, а може і трансформуватися в «дорослу обдарованість», творчі досягнення в професійній діяльності особистості. На його думку, наступні інтелектуальні успіхи залежать також від особистісних якостей дитини (мотивації, волі), умов становлення та виконання професійної діяльності дорослої людини. Незвичайні можливості дитини на тому чи іншому віковому етапі ще не означають збереження такого рівня і своєрідності її можливостей в наступні і більш зрілі роки.

У свою чергу, В.Юркевич [17] наголошує на так званих сенситивних періодах розвитку здібностей. Дослідницею було з'ясовано, що для розвитку різних спеціальних здібностей існують певні, періоди, протягом яких цей процес йде найбільш прискореними темпами і найбільш успішно.

Привертає увагу позиція М.Холодної, яка, досліджуючи особливості прояву обдарованості в дитячому віці та причини її зникнення в окремих дітей, виявила *«ефект інверсії розвитку обдарованості»* (зміна одного стану на прямо протилежний: був обдарованим – перестав бути обдарованим; не був обдарованим – став обдарованим) [15, с. 70]. Учена виділяє регресивний і прогресивний варіанти «переходу» дитячої обдарованості в психічні якості дорослої людини. Дослідниця пояснює таку ситуацію тим, що, в дитинстві одні малюки були помилково ідентифіковані як обдаровані через надмірну увагу до їх IQ. Інші, так звані «звичайні діти» «перетворюються» в обдарованих дорослих, так як вони насправді мали високий рівень психічних ресурсів, який в їх дитячі роки був непомічений («пропущений») через недостатню чутливість тестів інтелекту [15].

До того ж М.Холодна вважає, що явище «згасання» або «розгортання» дитячої обдарованості під впливом освоєння норм культурної поведінки, типу сімейного виховання, фактора «випадкової події» тощо. Внаслідок множинності подібного роду чинників вкрай складно оцінити міру стійкості ознак обдарованості, які проявляються окремою дитиною на певному відрізку часу. На її думку, що дитинство є періодом становлення психічних ресурсів, коли «все впливає на все», тому дитяча обдарованість як системна якість може виявлятися самим непередбачуваним чином [15, с. 71].

➤ *Диференціація понять «обдарована дитина» і дитяча обдарованість» сучасними дослідниками.* Психологи рекомендують слова «обдарована дитина», «обдаровані діти» вживати з обережністю, усвідомлюючи, що це значною мірою умовні вислови.

Терміни «обдаровані діти» і «дитяча обдарованість», які є похідними від «обдарованість», чітко розводить О.Савенков [13], стверджуючи, що при всій близькості цих понять і зовнішній схожості термінів, які їх позначають, мова йде про різні психолого-педагогічні явища. На його думку, поняття «дитяча обдарованість» є аналогом до «потенціалу особистості» (О. Матюшкін, Дж.Рензуллі та ін.); про певний рівень обдарованості (рівень розвитку цього потенціалу) можна говорити стосовно кожної дитини. Навпаки, словосполученням «обдаровані діти» («обдарована дитина») позначається якась винятковість, можливість існування особливої групи дітей, які вже за визначенням якісно відрізняються від однолітків.

За переконанням ученого, сполученням «обдаровані діти» звичайно позначається особлива група дітей, які випереджають однолітків у розвитку; «дитяча обдарованість», навпаки, не передбачає селекції, а вказує на те, що кожен індивід має певний інтелектуально-творчий потенціал. Як бачимо, критерієм, за яким психолог виділяє обдаровану дитину з-поміж інших, є показники розвитку.

➤ *Потрібно відрізнити обдарованість від навченості дитини (або ширше – ступеня соціалізації), що є результатом сприятливих умов життя дитини*

та часто важко відрізнити від прояву дитячої обдарованості. При рівних здібностях дитина з родини з високим соціально-економічним статусом (у тих випадках, коли сім'я докладает зусиль до його розвитку) буде показувати вищі досягнення у певних видах діяльності порівняно з дитиною, для якої не були створені аналогічні умови.

У зв'язку з цим важливою є думка вчених [11], що оцінка конкретної дитини як обдарованої є умовною, оскільки самі чудові здібності дитини не є прямим і достатнім показником його досягнень в майбутньому. Потрібно враховувати, що ознаки обдарованості, притаманні в дитячі роки, навіть при самих, здавалося сприятливих умовах можуть зникнути. Під впливом зміни віку, освіти, освоєння норм культурної поведінки, типу сімейного виховання тощо може відбуватися згасання ознак дитячої обдарованості. Тому вкрай складно оцінити міру стійкості обдарованості, що проявляється конкретною дитиною на певному відрізку часу. Крім того, виникають труднощі щодо прогнозу перетворення обдарованої дитини в обдарованого дорослого.

Поділяємо поради дослідників [11] щодо недоцільності використання словосполучення «обдарована дитина» для констатації (жорсткої фіксації) статусу дитини. На її думку, очевидний психологічний драматизм ситуації, коли особистість, що звикла до того, що вона «обдарована», на наступних етапах розвитку раптом об'єктивно втрачає ознаки своєї винятковості. Може виникнути болюче питання про те, що далі робити з дитиною, який почала навчання в спеціалізованому освітньому закладі, але потім перестала вважатися обдарованою. Виходячи з цього, в практичній роботі з дітьми замість поняття «обдарована дитина» слід використовувати поняття «дитина з ознаками обдарованості».

Вітчизняні вчені [12, с.17] переконують, що необхідно розрізняти обдарованість і прискорення темпів розвитку дитини, яке може бути тимчасовим. Така «талановитість» швидко згасає, оскільки відсутній прояв творчого компонента або його розвиток був несвоєчасним.

На наш погляд, запропонований дослідниками підхід щодо раннього виявлення ознак обдарованості в дітей, але обережної ідентифікації особистості як обдарованої, з одного боку, є науково обґрунтованими, підтвердженим вагомими аргументами, які пов'язані з віковими особливостями розгортання потенціалів обдарованості. З другого боку, відзначимо, така позиція є гуманною по відношенню до особистості, яка перебуває на етапі самопізнання, становлення, формування «Я – концепції» та самооцінки.

У свою чергу вважаємо, коли дитині з ранніх років дорослі (батьки, педагоги) навішують «ярлик вундеркінда», акцентують увагу на її надзвичайній унікальності, формують образ «зоряного малюка», окреслюють легке й успішне майбутнє, протиставляють іншим («звичайним дітям»), навіть маленькі результати подають як надзвичайні досягнення, то в майбутньому це може мати негативні соціально-психологічні наслідки. Зокрема, якщо на наступному віковому етапі така дитина «зрівняється» в розвитку з однолітками, або дехто з ровесників покаже більші досягнення, то це може зумовити в неї високий рівень фрустрації чи ригдності, емоційну нестабільність, депресивність та інші складні психологічні стани. Найбільш небезпечним, крайнім проявом негативного емоційного стану в таких дітей можуть стати суїцидальні наміри. Прикладом цього є життя юної поетеси радянських часів Ніки Турбіної.

Такі висновки дослідників повністю екстраполюються на категорію дітей, яких можемо умовно назвати «соціальними обдарованими» [2]. На сучасному етапі нерідко зустрічаються випадки, коли дитина виховується в сприятливих соціальних і матеріальних умовах, позитивній психологічній сімейній атмосфері, оточена любов'ю і турботою батьків; має достатньо широке для свого віку коло спілкування (з батьками й родичами, братами й сестрами, їхніми друзями й колегами, однолітками за місцем проживання, дітьми з дитячого садками, однокласниками тощо); часто подорожує з родиною по країні й за кордоном. Результатом таких умов життя й виховання є високий рівень комунікативності дитини, вміння швидко наладжувати контакт з дорослими й однолітками, безпосередність, впевненість, які можна вважати

проявами соціальної обдарованості. Ставлення педагогів до таких дітей повинно бути аналогічним як і до будь-якої дитини, яка відрізняється від однолітків успіхами в певному виді діяльності й може бути оцінена як потенційно обдарована.

Висновки. Аналіз сучасного зарубіжного й вітчизняного наукового фонду з проблеми особливостей прояву обдарованості в дитячі роки дозволив зробити наступні висновки:

– Дитяча обдарованість має свою специфіку, зумовлену своєрідністю такого вікового етапу. Вона вважається не сталою якістю дитини, а її потенціалом, який появляється на певному віковому етапі і характеризується гетерохронністю прояву.

– Спостерігається позитивна тенденція щодо розширення кола осіб, яких учені називають обдарованими та визнання, що такими є всі діти, в яких проявляються ознаки різних видів обдарованості, як загальної, так і спеціальної.

– Дитячій обдарованості притаманний «ефект інверсії», вона може бути тимчасовим явищем і успіхи в певному виді діяльності досягаються перманентно, то потрібно бути обережним щодо жорсткої констатації дитини як обдарованої. Для того, щоб вона переросла в стійку особистісну якість потрібна низка соціально-психологічних чинників.

Як бачимо, прослідковується суперечність: з одного боку, в зарубіжній і вітчизняній літературі утвердився термін «обдарована дитина»; з другого боку, вчені застерігають, що в освітньо-виховній роботі з успішними дітьми потрібно обережно використовувати конструкт «обдарована дитина» і вважають більш коректним похідний термін «дитяча обдарованість», що використовується та есплікується в працях низки дослідників.

Література

1. Буров О. Ю. Оцінювання обдарованості: проблеми кількісної міри / О.Ю. Буров, В. В. Камишин // Навчання і виховання обдарованої дитини :

теорія та практика : [збірник наукових праць]. – К. : Інститут обдарованої дитини АПН України, 2009. – Вип. 2. – 279 с.

2. Демченко О.П. Типологія соціальної обдарованості в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з обдарованими дітьми / О.П.Демченко // Збірник наукових праць «Педагогічні науки». –Випуск LXXVIII. – Том 2. – Херсон, 2017. –С.117-123.

3. Дружинин В.Н. Психология общин способностей / В.Н.Дружинин. – СПб.: Питер, 2000. –368 с.

4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / [за заг. ред. проф. І.Звереві]. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с.

5. Моляко В.О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості / В.О.Моляко // Обдарована дитина. –1998. –№2. –С. 3-6.

6. Музика О.Л. Як розвивати обдарованість і чи можна її втратити? О.Л.Музика// Обдарована дитина. – 2006. – №3. – С.11-16.

7. Современный психологический словарь / сост., общ. ред. Б.Г.Мещеряков, В. П. Зинченко. – М. : АСТ; СПб. : ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2007. – 490 с.

8. Психологічний словник / за ред. В.І.Войтка. – К. : Вища школа, 1982. – 215 с.

9. Психологический словарь / под ред. В. В.Давыдова, А.В.Запорожца, Б.Ф.Ломова и др. –М. : Педагогика, 1983. –448 с.

10. Психология одаренноститдетей и подростков / под. ред. Н.С. Лейтеса. – М.: Издательский центр «Академия », 1996. – 416 с.

11. Рабочая концепция одаренности / науч. ред. В.Д.Шадриков, отв. испол. Д.Б.Богоявленская. –М. : Магистр, 1998. –234 с.

12. Розвиток соціально-комунікативної компетентності обдарованих учнів початкової школи: посібник / Н. В. Лук'янчук, Н. А. Климова, О. А. Ковальова, Ю. Ю. Савченко та ін.; за заг. ред. Н. В. Лук'янчук і Н. А. Климової. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. – 132 с.

13. Савенков А. И. Одаренные дети в детском саду и школе: учеб. пособ. для студентов высш. пед. учеб. заведений / А. И. Савенков. - М.: Academia - 2000. - 231 с.
14. Современный психологический словарь / сост. и общ. ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. – М. : АСТ; СПб. : ПРАЙМ-ЕВРОзнак, 2007. – 490 с.
15. Холодная М.А. Эволюция интеллектуальной одаренности от детства к взрослости : эффект инверсии развития / М. А.Холодная // Психологический журнал. – 2011. –Т. 32. – № 5. –С. 69–78.
16. Щепланова Е. И. Одаренность как психологическая система : структура и динамика в школьном возрасте : автореф. д-ра психол. наук. / Е.И.Щепланова. – М.2006. – 48 с.
17. Юркевич В. С. Одаренный ребенок : иллюзии и реальность : книга для учителей и родителей / В. С. Юркевич. – М. : Просвещение, 2000. – 136 с.
18. Clark В. Growing up gifted / В. Clark. – Columbus: Merrill, Bell a. Howell, 1979. – 476 p.
19. Dobrolowicz J. Uczennizdolny w szkole / JustynaDobrolowicz // Psychologia w Szkole. – 2004. – №3 – S. 95-105.
20. Geeorge T. Betts. ProfilesoftheGiftedandTalanted / Т. Geeorge, М. Neihar//Robert J. Sternberg (editor). DefinitionsandconceptionsofGiftedness/. – CorwinPress, ThousandOaks, California 2004. – 182 p.

Анотація. Закцентовано на важливості розширення напрямів наукових розробок проблеми обдарованості в сучасному психолого-педагогічному дискурсі та показано нові напрями вивчення такого наукового феномену. Виділено суперечності в теоретичних дослідженнях обдарованості та практичній роботі з обдарованими дітьми. Показано різні підходи до пояснення базових термінів у теорії обдарованості, відсутність єдиного підходу до їх тлумачення. Проаналізовано співвідношення понять «обдарованість», «обдарована дитина», «дитяча обдарованість», «вікова обдарованість».

З'ясовано, що нерідко розуміння явища «обдарована дитина» пов'язувалося з випереджувальним розумовим розвитком і успіхами в навчанні. Узагальнено підходи вчених щодо виділення проявів / індикаторів обдарованості. Визначено низку ознак, за якими можна ідентифікувати дитину як потенційно обдаровану. Виявлено позиції дослідників щодо наукової коректності використання термінів «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» стосовно особистості, яка проявляє вищі здібності та досягає більших успіхів у певному виді діяльності порівняно з ровесниками. Представлено науковий підхід, згідно якого дитяча обдарованість вважається якістю психіки, що знаходиться в процесі становлення; потенціалом особистості, який може бути реалізованим залежно від низки сприятливих чинників. Наголошено на існуванні ефекту інверсії розвитку обдарованості.

Ключові слова: здібності, обдарованість, обдарована дитина, дитяча обдарованість, вікова обдарованість, ознаки обдарованості, дитина з проявами обдарованості, типи обдарованих дітей, дитина з проявами соціальної обдарованості, ефект інверсії розвитку обдарованості.

To the problem of using concepts «gifted child» and «child giftedness» in the psychological and pedagogical discourse

Abstract. The importance of expanding directions of scientific developments of the giftedness problem in contemporary psychological and pedagogical discourse is emphasized and new directions of studying such scientific phenomenon are shown. Contradictions in theoretical studies of giftedness and in practical work with gifted children are highlighted. Different approaches to the explanation of basic terms in the theory of giftedness, lack of a unified approach to their interpretation are shown. The correlation of concepts «giftedness», «gifted child», «child giftedness» and «age giftedness» is analyzed. It is found out that quite often the understanding of the phenomenon «gifted child» was associated with an outpacing mental development and successes in learning. Approaches of scientists to the allocation of manifestations

/ indicators of giftedness are generalized. A number of features according to which we can identify a child as potentially gifted are defined. Researchers' positions regarding the scientific correctness of using terms «gifted child» and «child giftedness» in relation to the personality who shows the higher abilities and achieves greater success in a particular kind of activity compared to peers are found out. The scientific approach is presented, according to which child giftedness is considered to be the quality of the psyche that is in the process of becoming, the personality potential, which can be realized depending on a number of favorable factors. The existence of the inversion effect of giftedness development is emphasized.

Key words: *abilities, giftedness, gifted child, child giftedness, age giftedness, features of giftedness, child with manifestations of giftedness, types of gifted children, child with manifestations of social giftedness, inversion effect of giftedness.*